

มังรายศาสตร์

มังรายศาสตร์ เป็นกฎหมายของพระเจ้ามังราย (หรือเม็งราย) กษัตริย์ไทยลานนา เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า วินิจฉัยมังราย ซึ่งหมายถึง การตัดสินหรือพิพากษา ของพระเจ้ามังราย โดยการนำกฎในธรรมศาสตร์มาใช้ให้เข้ากับรูปคดี

สำหรับ “ธรรมศาสตร์” นั้นตามประเพณีของชาวอินเดียถือกันว่า สากลพิภพอยู่ภายใต้กฎธรรมชาติอันแปรเปลี่ยนมิได้ คือ ธรรม ซึ่งพระมनुได้นำมาเผยแพร่แก่มนุษย์ทั้งหลายในรูปธรรมศาสตร์ กษัตริย์อินเดียไม่มีหน้าที่ออกกฎหมาย แต่จะต้องเรียนรู้ธรรม โดยศึกษาธรรมศาสตร์ แล้วตัดสินคดีไปตามหลักในธรรมศาสตร์นั้น¹

---

¹เอ.บี.กริสโวลด์ และประเสริฐ ฒ นคร, “อารัมภบท”, *มังรายศาสตร์*, ดร.ประเสริฐ ฒ นคร เรียบเรียงเป็นภาษาปัจจุบัน (พิมพ์เนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพหลวงโศทรกิตยานุพัทธ์ (อาสา โศตระกิตย์) ณ เมรุวัดพระศรีมหาธาตุบางเขน 4 เมษายน 2514), หน้า (18).

พวกมอญได้ออกกฎหมายที่เรียกว่า ชัมมัตถ โดยให้หลักการจากธรรมศาสตร์ของพวกฮินดู แต่เปลี่ยนข้อความที่เกี่ยวกับศาสนาพราหมณ์มาเป็นศาสนาพุทธ เพื่อเป็นหลักให้กษัตริย์ที่ถือศาสนาพุทธใช้พิพากษาคดี¹

ในตอนท้ายของหนังสือเรื่องนี้กล่าวไว้ว่า “ข้อความ (คำ) ทั้งหลายเหล่านี้เป็นโบราณราชศาสตร์” ซึ่งก็หมายถึงว่าเป็นการรวบรวมข้อความที่กษัตริย์วินิจฉัยจัดเข้าเป็นหมวดหมู่ พระเจ้ามังรายอาจได้รับชัมมัตถมาจากหริภุญชัยและอาจใช้ชัมมัตถพิพากษาคดีความ และคงจะได้รวบรวมคำพิพากษาของพระองค์แล้วให้ตราเป็นกฎ เพื่อให้ผู้ปกครองบ้านเมืองยุคต่อมาใช้เป็นหลักในการวินิจฉัยคดี?

ข้อความตอนต้นของมังรายศาสตร์ อาจจะมีมาแต่สมัยพระเจ้ามังรายหรือมีฉะนั้นก็จากกษัตริย์ราชวงศ์มังราย มังรายศาสตร์ฉบับเก่าที่สุดเท่าที่ทราบได้แก่ ฉบับที่ลานนาสีโหภิกขุไปได้มาจากวัดเสาไห้ อำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี ภาษาและตัวหนังสือที่ใช้เป็นของไทยวนจารลงบนใบลาน 48 ใบ ทั้ง 2 หน้า นอกจากใบสุดท้ายมีหน้าเดียว น้อยคัมภีระ คัดไว้ที่ลพบุรี เมื่อปีออก พ.ศ. 2343 ดร.ประเสริฐ ณ นคร ได้ใช้ฉบับนี้เป็นหลักในการเรียบเรียงเป็นภาษาปัจจุบัน

ข้อความในมังรายศาสตร์บางตอน เป็นข้อความที่เพิ่มเติมเข้าไปในสมัยหลัง เราไม่สามารถจะทราบได้ว่าตอนใดเขียนขึ้นในปีใด กษัตริย์สมัยหลังหากจะเปลี่ยนแปลงข้อความใหม่ก็มักจะคัดข้อความเดิมลงไว้ แล้วเขียนข้อความเพิ่มเติมลงไว้ข้างหลัง เช่น กฎหมายเรื่องหนีศึก เดิมให้ฆ่าเสีย ต่อมาให้สึกที่หน้าผากว่า เจ้านายไม่รับเลี้ยง ต่อมากลับว่า ข้อความดังนี้มีมาแต่โบราณและมีข้อความแก้ไขใหม่ต่อลงมา³ เป็นต้น

เนื้อหา มังรายศาสตร์เริ่มต้นด้วยการกล่าวถึงเรื่องราวทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับพระเจ้ามังรายว่า

“สิทธิสวัสดิ์ กฎหมายนี้ (อาณาจักรนี้) พระยามังรายเจ้าได้รับรู้มาแต่โบราณ พระองค์สืบวงศ์มาแต่ปู่เจ้าลาวจก ลงมาถึงท้าวลาวเม็งผู้เป็นพระบิดาพระยามังรายเจ้าได้มากินเมืองเชียงราย แล้วไปรบพระยาบา (ญีบา) ยังเมืองหริภุญชัย (ลำพูน) แล้วมาสร้างเมืองเชียงใหม่ ในจุลศักราช 654 (พ.ศ. 1835) เดือน 6 ขึ้น 5 ค่ำ เม็ง (มอญ) เรียกว่าวันพฤษสบัติ ไทยเรียกว่าวันระวายสง้ายามแดดรุ่ง พระจันทร์เสวยฤกษ์ที่ 8 ชื่อ บุศย ราศีกรกฎ”

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า (19).

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า (20)-(21).

ต่อมาได้บอกถึงความมุ่งหมายในการเขียนมังรายศาสตร์นี้ว่า

“พระยามังรายจึงบัญญัติ (ตั้งอาชญา) ไว้ เพื่อให้ท้าวพระยาทั้งหลายผู้เป็นลูกหลาน
เหลน และเสนาอมาตย์ผู้ปกครองเมืองสืบไป รู้จักผิด รู้จักชอบ ดังต่อไปนี้”

ต่อจากนั้นจึงเป็นกฎหมายว่าด้วยการปกครองฝ่ายทหารดังนี้

“ไพร่สิบคนให้มีนายสิบผู้หนึ่ง ช่มกวันผู้หนึ่งทำหน้าที่เป็นผู้ติดต่อ (ล่าม) ป่าวประกาศ
เรื่องงานการประจำนายสิบทุกคน นายสิบ 5 คน ให้มีนายห้าสิบผู้หนึ่งมีปากขวา และปากซ้าย
เป็นผู้ช่วยรวม 2 คน นายห้าสิบ 2 คน ให้มีนายร้อยผู้หนึ่ง นายร้อย 10 คน ให้มีเจ้าพันผู้หนึ่ง
เจ้าพัน 10 คน ให้มีเจ้าหมื่นผู้หนึ่ง เจ้าหมื่น 10 คน ให้มีเจ้าแสนผู้หนึ่ง ปกครองเมืองแบบนี้
เพื่อมิให้ขัดเคืองใจพระเจ้าแผ่นดิน”

จากข้อความตอนนี้ ทำให้เราทราบถึงลำดับชั้นยศของทหารในสมัยพระเจ้ามังรายว่า
มีดังนี้ เริ่มด้วยไพร่ แล้วต่อด้วย นายสิบ นายห้าสิบ นายร้อย เจ้าพัน เจ้าหมื่น และยศสูงสุดคือ
เจ้าแสน ปกครองกันไปตามลำดับชั้น

กฎหมายของพระเจ้ามังรายบัญญัติไว้กว้างขวางกว่ากฎหมายของอาณาจักรสุโขทัย
ที่ได้จารึกไว้ในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง และศิลาจารึกกฎหมายลักษณะโจร คือ ได้กล่าวไว้
เป็นหมวดหมู่ดังต่อไปนี้

1. หนีศึก
2. คนตายกลางสนามรบ
3. รบศึกกรณีได้หัว และกรณีไม่ได้หัวเข้าศึกมา
4. เสนอมาตย์ตาย
5. ให้ไพร่มีเวรผลัดเปลี่ยนกัน
6. ไพร่กู้เงินขุน
7. ไพร่สร้างไร่นา
8. ไพร่ที่ขุนไม่ควรรับไปเป็นข้า
9. ข้าขอรับมรดก
10. ข้าพระยาไปอยู่กินกับไพร่
11. ลักษณะนายที่ดีและนายที่เลว
12. ความผิดร้ายแรงซึ่งยอมให้ฆ่าผู้กระทำผิดได้
13. โทษประหารชีวิต

14. โทษหนักสามสถาน
15. การพิจารณาความให้คู่เหตุ 4 ประการ
16. ตัดสินความไม่ถูกต้องอันควรเพิกถอนเสีย 8 ประการ
17. อายุความยี่สิบปี
18. สาเหตุวิวาทกัน 16 ประการ
19. ลักษณะหมั้น
20. ลักษณะหย่า
21. การแบ่งสินสมรส
22. ลักษณะมรดก
23. ลักษณะหนี้
24. ลักษณะวิวาท (ดำกันตีกัน)
25. ลักษณะใส่ความกัน
26. ลักษณะลักทรัพย์และลักพา
27. ลักษณะชอน อำ และลัก

ในแต่ละหมวดยังแบ่งออกเป็นลักษณะกฎหมายเรื่องต่าง ๆ อีก หมวดลักษณะชอน อำ ลัก ซึ่งเป็นหมวดใหญ่ แบ่งเป็นมาตราย่อย ๆ เกือบถึงร้อยมาตรา

ตัวอย่างลักษณะมรดก แบ่งเป็นมาตราต่าง ๆ ดังนี้

“มาตรา 1 พ่อแม่ตาย ลูกมีหลายคน หากแบ่งปันเข้าของกันไม่ได้ ถ้าพ่อแม่สั่งไว้ อย่างไรก็ดี มีพยานรู้เห็น ก็ให้เป็นไปตามคำสั่งนั้น ถ้าผู้ตายมิได้สั่งเสียไว้ ให้พิจารณาว่าลูกคนไหนถือพ่อแม่เป็นศัตรูหรือไม่ พ่อแม่ขายลูกคนไหนไปหรือไม่ได้ขาย ลูกคนไหนยากจนหรือไม่ ลูกคนไหนทำคุณแก่พ่อแม่ ก็แบ่งให้มากน้อยตามควร

มาตรา 1 พ่อแม่มีลูกชาย 3 คน หญิงคนหนึ่ง ลูกชายคนหนึ่งไปกินนากับขุน คนหนึ่งไปบวช อีกคนหนึ่งไปค้าขาย หญิงผู้นั้นอยู่เลี้ยงดูอุปัฏฐากพ่อแม่ พ่อแม่ตายให้แบ่งเป็น 15 ส่วน ให้ลูกผู้ไปกินนากับขุน 2 ส่วน เพราะพ่อแม่ยังหวังพึ่งได้อยู่ ให้ลูกผู้ไปค้าขาย 2 ส่วน เพราะถ้าพ่อแม่สูญเสียทรัพย์สมบัติไปทั้งหมด ก็ยังหวังจะพึ่งลูกได้ ให้ลูกผู้ไปบวช 5 ส่วน เพราะจะเป็นผู้ช่วยให้พ่อแม่พ้นทุกข์ (คงหมายความว่า ช่วยให้ไปสวรรค์) ส่วนลูกสาวคอยอยู่รักษาอุปัฏฐากพ่อแม่มิให้สมบัติสูญหายไป ให้ได้ส่วนแบ่ง 6 ส่วน

ลักษณะพ่อแม่ปู่ย่าตายาย หากสั่งเสียให้แบ่งมรดกให้ลูก ให้ข้าหญิงชายประการใดก็ดี ก็ควรทำตามผู้ตายสั่งทุกประการ เพราะเหตุว่า ทรัพย์สมบัตินั้นเป็นของผู้ตายทั้งสิ้น

มีลูกหลานมีอยู่หลายคน ผู้ใดมีคุณต่อพ่อแม่มากก็ให้ได้มรดกมาก หากลูกคนใดใช้ศาสตร์ และศิลปะค้าขายได้กำไร ก็ไม่ควรนำมาแบ่งปันกัน (คงหมายถึงเรื่องพ่อแม่ให้ทุนไปค้าขาย ไม่ควรนำกำไรมาแบ่งกัน)

มาตรา 1 เข้าของสิ่งใดที่ถูกเจ้าขุนข่มเหงเอาไปหรือถูกโจรแย่งชิงไป พ่อแม่ไม่สามารถเอาคืนมา หากพ่อแม่ตายไป ลูกหลานคนใดสามารถเอาของดังกล่าวคืนมาได้ ก็ควรเป็นของเขา ผู้นั้น ไม่ควรนำมาแบ่งปันกัน

มาตรา 1 ลูกคนใดกู้เงินพ่อแม่ไปทำทุน เมื่อพ่อแม่ตาย ควรเอาแต่ต้นเงินมาแบ่งกัน ส่วนกำไรให้เป็นของลูกผู้นั้น

มาตรา 1 หากยังไม่ทันแบ่งมรดก ลูกคนใดเอาของไปซ่อนไว้ หากรู้ภายหลัง ให้เอาของนั้นมาแบ่งกันไม่ต้องปรับไหมผู้นำของไปซ่อน เพราะของนั้นเป็นของพ่อแม่เขาเอง”

ฯลฯ

นอกจากนี้ ลักษณะมรดกยังกล่าวถึงการแบ่งมรดกในกรณีอื่น ๆ อีกเช่น พ่อไปได้กับ ข้าหญิงและมีลูก พ่อแม่ไปขอลูกผู้อื่นมาเลี้ยงเป็นลูก ลูกเมียน้อยลูกเมียหลวง ลูกของผัวเก่าและ ลูกของผัวใหม่ พ่อมีเมีย 2 คน (เรือนหลังและเรือนหน้า) เป็นต้น

บทลงโทษในมังรายศาสตร์ส่วนมากเป็นโทษปรับไหม นอกจากนี้ก็มีการเขียนการ ธิบทรัพย์ ส่วนโทษหนักมี 3 ประการคือ 1. ประหารชีวิต 2. ตัดตีนตัดมือ 3. เอาไปขายเสีย ต่างเมือง หรือขับออกจากเมือง

ตัวอย่างโทษปรับไหม

ลักษณะวิวาท (ต่อกันตีกัน)

“มาตรา 1 ผู้ไม่มีทรัพย์สินค่าผู้มีทรัพย์สิน ใหม 33,000 เบี้ย

มาตรา 1 ผู้ใดค่าคนระดับเดียวกันผู้ไม่มีความผิด ให้ใหม่ 33,000 เบี้ย”

ลักษณะชอน อ่า และลัก

“ข้าท้าวพระยาเสนาอมาตย์หนีทำงาน มาพักที่ไพร่ไทยพ่อค้าข้าขุนผู้ใดก็ดี ให้พา ไปส่งอย่าให้พ้น 3 วัน หรือส่งข่าวไปก็ไม่ตำหนิ ฆิลงเลยพ้น 3 วัน ไม่บอกให้เพื่อนบ้านนาย บ้านรู้ ให้โทษมัน 110 เงิน”

“มาตรา 1 ข้าของไพร่ก็ดี ข้าของขุนก็ดี หนีไปพักที่เรือนท่าน ถ้าเจ้าเรือนไม่จับตัว
ข้าท่านไว้ ให้ไหม 110 เงิน”

“มาตรา 1 ไม่มีเหตุไม่มีงาน หากตีกลอง (ท้วงกลองเป่ากลอง) ให้ไหม 330 เงิน ผิดคน
ปล้นฆ่าฟันกันขโมยกัน เป็นขี้เมียกัน (มักเมีย) ฆ่ากันตาย ได้ยินเสียงกลองไม่วิ่งไปช่วย ให้ไหม
110 เงิน”

“มาตรา 1 เรือเบาชนเรือหนักทำให้เรือหนักเสียหายเท่าใด ให้เรือเบาใช้ค่าเสียหาย
ทั้งสิ้น ผิดมีคนตาย ให้เรือเบาใช้ 330 เงิน ผิดเรือหนักต่อเรือหนักชนกัน เสียหายเท่าใด ให้ออก
เงินใช้คนละครึ่ง”

“มาตรา 1 หาบเบาชนหาบหนักทำให้หาบหนักเสียหายเท่าใด ให้หาบเบาใช้ค่าเสียหาย
ทั้งสิ้น ผิดผู้หาบของหนักเจ็บปวดทรมานเป็นอะไรไป ให้ไหมผู้หาบของเบา 2 เท่า”

“ลักษณะมิจอาจารย์ข้าเรามีดังนี้ ข้ามัก (รัก-แต่คงหมายถึงเป็นขู้) เมียข้าให้ไหม 52
เงิน ข้ามักเมียไทย ให้ไหม 52 เงิน----นายตั้นไม่กินนามักเมียท่าน ให้ไหม 220 เงิน---นายตั้น
กินนาหรือนายกวานมักเมียท่าน ให้ไหม 330 เงิน----นายข้างมักเมียท่าน ให้ไหม 1,100 เงิน---

“มาตรา 1 ตระกูลพระยาเสนาอมาตย์เจ้าเมืองก็ตีมักเมียท่าน ให้ไหม 3,300 เงิน เจ้าหมื่น
อันกินเมืองเล็กมักเมียท่าน ให้ไหม 2,200 เงิน ผิดเจ้าขุนมูลนายก็ให้ตัดสินตามประเพณีอันหนัก-
อันเบา เรียกสินใช้กรณีได้หลับได้นอนด้วยกันเป็นเกณฑ์ ให้แบ่งส่วนลงแบบเดียวกับไพร่
ผู้กระทำผิดนั้น”

ตัวอย่างการถ่ายโทษขอขมา และลงโทษด้วยการเขียน

ลักษณะวิวาท (ต่อกันตีกัน)

“ผิดผู้ใหญ่กว่า ให้ขอขมาตามสมควร ให้กราบและยกเท้าขึ้นบนหัวเพื่อถ่ายโทษ
หากไม่ยอมขอขมา ให้เขียน 7 ที หรือ 15 ที แล้วปล่อยไป (ปล่อยเสีย = ไล่จากบ้าน?) เพื่อ
มิให้คนเอาเป็นเยี่ยงอย่างดูหมิ่นกัน”

ตัวอย่างการเนรเทศ และริบทรัพย์

ลักษณะชอน อ้า และลัก

“มาตรา 1 ผู้ใดทำยาพิษเป็น (รู้จวนพิษ) และวางยาให้ท่านตาย ให้เอาเจ้าของยา
พิษเนรเทศให้พ้นแดน ริบสมบัติเข้าพระคลัง อย่าฆ่าอย่าขายมัน ผู้ใดตั้งว่า (ใส่ความ?) ท่าน

วิธีทำยาพิษ (รู้วันรู้ลอง) ให้ตั้งตัวมันเป็นสินไหม

“ผู้ใดแกลังเผาเรือนท่าน ให้รีบเอาทรัพย์สมบัติของผู้เผาทั้งหมด”

ตัวอย่างโทษประหารชีวิต

“ผู้กระทำความผิดร้ายแรงควรประหารชีวิต มีดังต่อไปนี้ 1. ช่างผู้ไม่มีความผิด 2. เกาะกุม ลูกท่านหรือข้าท่านไปฆ่าเอาทรัพย์ 3. ทำลายกฎวิหารพระพุทธรูป 4. รุกล้ำที่ (ผูกทำฝ่าทาง) 5. ชิงทรัพย์ท่าน (ครุบท่าน) 6. รับผู้คน (แก้หาญข้า) ของท้าวพระยามาพักในบ้าน 7. ลักของ พระสงฆ์ 8. ลูกฆ่าพ่อ 9. ลูกฆ่าแม่ 10. น้องฆ่าพี่ 11. ฆ่าเจ้า 12. เมียฆ่าผัว”

ในมังรายศาสตร์กล่าวถึงการให้รางวัลตอบแทนความดีความชอบไว้ด้วย เช่นตอนที่ว่าด้วย “รบศึกกรณีได้หัว และกรณีไม่ได้หัวข้าศึกมา” มีว่าดังนี้

“มาตรา 1 นายตืนผู้ใดรบศึกในสนามรบ ได้หัวนายช้างนายม้ามา ควรเลี้ยงดูให้เป็นใหญ่ อึ่ง ถ้าข้าศึกมาล้อมบ้านเมือง ผู้ใดรบชนะได้หัวข้าศึกมา ให้รางวัลหัวละ 300 เงิน ให้ไร่นา ที่ดินและเลี้ยงดูให้เป็นใหญ่ หากนายตืนได้หัวนายม้า ควรเลื่อนขึ้นเป็นนายม้า คนตืนได้หัวนาย ช้างควรเลื่อนขึ้นเป็นนายช้าง ให้มีฉัตรกันให้ภริยา เครื่องทองทั้งทองปลายแขน เสื้อผ้าอย่างดี เพราะเขารับอาสาด้วยเต็มใจ จึงควรรางวัลให้อย่างเต็มใจเช่นกัน เพื่อให้คนทั้งหลายอุตสาหะ อาสาต่อเจ้านาย

มาตรา 1 คนตืนได้ฆ่านายช้างนายม้าตายในที่รบ จะตัดหัวมาก็ไม่ทัน แต่มีผู้รู้เห็นก็ควร รางวัลให้ยศศักดิ์แก่เขา

ลักษณะของกฎหมายในมังรายศาสตร์บางครั้งเป็นเพียงคำแนะนำสั่งสอน เช่น ตอนที่ว่าด้วย “ไพร่ที่ขุนไม่ควรรับไปเป็นข้า” มีว่าดังนี้

“ขุนไม่ควรรับไพร่ 4 ประเภทนี้ไปเป็นข้า คือ 1. ผู้มีหนี้สินมาก ไม่มีทางชำระหนี้ จะหนีไปเป็นข้าขุนเพื่อให้พ้นหนี้ 2. ผู้กำลังจะแพ้ความ 3. ผู้เป็นโจรแย่งชิงฆ่าคนลักข้าวของท่าน 4. ผู้ละทิ้งราชการ”

ตอนที่ว่าด้วย “ข้าขอรับมรดก” มีว่าดังนี้

“มาตรา 1 เดิมเป็นไพร่เอาตัวไม่รอด จึงเข้าไปเป็นข้าของขุนท้าวพระยา ต่อมาพ่อแม่ พี่น้องผู้เป็นไพร่ตาย โดยไม่ได้สั่งเสียเรื่องมรดกไว้ หากมันจะไปขอรับมรดก ไม่ควรให้ รับยกเว้นกรณีที่ผู้ตายสั่งให้ไว้ ก็ให้รับมรดกเท่าที่สั่งไว้ได้ เพราะว่ามันเอาตัวไม่รอด จะพลอย พาพี่น้องอื่นล่มจมไปด้วย”

นอกจากนี้ การกระทำบางอย่างไม่ถือว่าเป็นผิดกฎหมาย เช่น ตอนที่ว่าด้วย “ความผิดร้ายแรงซึ่งยอมให้ฆ่าผู้กระทำผิดได้” มีว่าดังนี้

“การฆ่าผู้กระทำผิดร้ายแรง โดยผู้ฆ่าไม่ต้องรับโทษ มีดังต่อไปนี้ 1. ฆ่าคู่และเมียด้วยกันในที่รโหฐาน (ที่สงัด) 2. ฆ่าขโมยซึ่งไล่จับได้พร้อมทั้งของกลางในมือ 3. เจ้าบ้านฆ่าผู้ถือหอกดาบมาถึงที่อยู่ 4. เจ้าบ้านฆ่าผู้ที่ลอบเข้ามาในบ้านผิดกาลละ คือกลางคืน 5. เจ้าบ้านฆ่าผู้ร้ายในขณะที่มาขัดขุดเรือนตอนกลางคืน”

แต่จะมีความผิดก็ต่อเมื่อ “หากผูกมัดผู้กระทำผิดได้แล้ว กลับฆ่าเสียในภายหลัง ผู้ฆ่าก็มีความผิด”

อีกตอนหนึ่งกล่าวถึงการต่อสู้โต้ตอบที่ไม่ผิดกฎหมาย มีว่าดังนี้

“โบราณกล่าวไว้ว่า ท่านดำให้ดำตอบ ท่านตีให้ตีตอบ ท่านใช้มือตีให้ใช้มือตีตอบ ท่านใช้ไม้ตีให้ใช้ไม้ตีตอบ ท่านถือดาบให้ถือดาบตอบ ท่านถือหอกให้ถือหอกตอบ ผู้ใดกระทำเช่นนี้ เรียกว่า ไม่ผิดอาชญาเมืองแล”

จากการศึกษามังรายศาสตร์หรือกฎหมายของพระเจ้ามังรายนี้ จะเห็นได้ว่า หนังสือเรื่องนี้มีคุณค่าในการศึกษาด้านประวัติศาสตร์และสังคมศาสตร์เป็นอย่างยิ่ง ทำให้เราทราบถึงการปกครองที่ให้ความเป็นธรรมและเป็นระเบียบแก่คนทั่วไปเป็นอย่างดี มังรายศาสตร์ได้ช่วยชี้ช่องให้ลูกขุนพิจารณาลงโทษผู้กระทำผิดตามควรแก่โทษานุโทษ และให้เหมาะสมกับฐานะผู้กระทำผิด มิได้เลือกเห็นแก่หน้าบุคคลว่าจะเป็นผู้ใหญ่น้อยหรือขุนนางนายไพร่ เมื่อกระทำความผิดแล้วต้องถูกพิจารณาโทษทั้งสิ้น บางมาตราที่กำหนดโทษผู้ใหญ่หรือผู้มีความรู้มีโทษหนักกว่าผู้น้อย หรือผู้ที่โฉดเขลาเบาปัญญาอีกเท่าตัว นับเป็นประโยชน์ในการทำให้บ้านเมืองอยู่เย็นเป็นสุขได้เป็นอย่างดี¹

---

¹มณี พยอมยงค์, *ประวัติและวรรณคดีล้านนา* (กรุงเทพฯ : มิตนราการพิมพ์, 2516), หน้า 72.